

A portrait of an elderly man with a long white beard and glasses, wearing a blue cap and a patterned vest over a dark shirt. He is looking slightly to the right.A close-up photograph of a lit candle in a clear glass jar. The candle is white, and the flame is bright yellow and orange. The glass jar is partially filled with melted wax.

חמש תעניות

קול צופיך

מנחם הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

פנחס - תש"ס - מאת מנחם הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

צומות, ט' בתמוז, י"ז בתמוז וט' באב ועיין לכה"ח שם ס"ק י"ב ועיין שם שהוסיף אפילו לסברת הבבלי אין מקום לבעל נפש להחמיר ולצום אף בתשיעי.

צום לפי החודש או לפי היום?

יש שואלים הלח"מ, התשב"ץ, המנח"ח: למה לא קובעים את צום "עשרה בטבת" הבא על תחילת המצור בחודש ניסן? הרי תחילת המצור על ירושלים בימי הבית שני היתה בניסן. והמאורעות שהיו בימי הבית השני "חמיר לך יותר?"

ומתריצים, שדוקא בתוך אותו חודש אנו משנים למה שהיה בבית השני, אבל בין חודש לחודש הולכים כמו המאורעות בימי הבית הראשון. כי בית ראשון הוא הקובע בחודש שלו. ועיין בתפארת ישראל על המשניות ובלח"מ על הרמב"ם שם, ובתשב"ץ ח"ב סי' רע"א ששם דן אם התעניות של ד' צומות שתקנום נביאים בדברי קבלה בחורבן בית ראשון בטלו עם בנין בית שני, וכשחבר בית שני התקינו תעניות אחרים וחכמים קבעו ולא הנביאים, או שהנביאים קבעו ד' תעניות והם תמידים וקבועים ובעת שיבנה בית שני הם בטלים ואם יחריב יחזרו למקומם, וכן הוא נוטה להסביר, וע"כ לא קבעו צום על המצור בבית שני ועיין למנחת חינוך מצווה ש"א שהוא סובר כלחם משנה שבאותו חודש שאני.

מי שבטעות אכל בצום

מי שבטעות אכל בין ב"תענית ציבור" כגון י"ז בתמוז בין ב"תענית יחיד" שאדם קיבל על עצמו כגון בתשעה בתמוז. יש לדון לגבי שני נושאים א' לגבי המשך הצום. ב' לגבי אמירת "עננו". האם יוכל לומר 'עננו' בתפילה כמו כל שאר הציבור שצמים, או שכבר לא יוכל לומר 'עננו'. וכן אן יוכל להיות ש"ץ?

לגבי המשך הצום

בשו"ע סי' תקס"ח מובא חילוק בעניין זה: "נדר להתענות יום זה" ושכח ואכל - משלים תעניתו" כלומר, אם קיבל על עצמו לצום ביום מסוים ושכח ואכל, לא יאמר כיון שאכלתי - אכלתי. ובטלה תעניתו ויצום יום אחר, אלא ישלים וימשיך לצום עד הערב. "והוא הדין אם היה תענית חלום או תענית ציבור - ישלים תעניתו", ואפילו אם אכל במזיד ומתחרט - חייב להמשיך. וכל זה בגלל שאמר ב"יום זה" אני מתכוין לצום ולכן לא יכול לשנות את היום. "אבל אם נדר להתענות יום אחד או שני ימים וכשהתחיל להתענות שכח ואכל כזית - איבד תעניתו, וחייב לצום יום אחר". כלומר, אם משהו קיבל על עצמו לצום בתוך כל תקופת הקיץ יום אחד או יומיים. אם אכל באחד מימים אלו, אפילו בסוף הצום - איבד תעניתו ויצום יום אחר.

ומוסיף הרמ"א: "ויש מחמירים להתענות אפילו בנדר להתענות יום זה" - דחייב להשלים, מכל מקום מחמירין להתענות יום אחר". דהיינו גם אם אמר "יום זה" וטעה ואכל - ישלים להתענות את התענית ומלבד זאת יתענה עוד יום אחר.

ומסבירים הגר"א והמג"א את טעמו של הרמ"א כי יש מחלוקת בנדר יום זה' אם יכול לפרוע תעניתו או לא. לכן מחמירין על הנדר יום זה' ואכל להשלים כמו באחד שלא יכול לפרוע תעניתו.

לסיכום: לכל השיטות צריך להמשיך ולצום ב"ז בתמוז.

האם יצום יום אחר במקום התענית שאכל בה?

כתב על זה המג"א סי' תקס"ח ס"ק ד' "אבל בתענית הקבוע כגון י"ז בתמוז שאסור לאכול - אין צריך להתענות יום אחר - שאין פירעון לצום קבוע" ומקורם מהירושלמי המובא בב"י. וסברתו היא שכשיש "יום קבוע" לתענית בגלל מאורע מסוים - לא שייך לומר שיתענה תמורת ביום אחר, כי ביום אחר לא היתה סיבה לתענית, ועל מה יצום? הרי אינו יכול להחליף את הצום - "לא יכול לפרוע".

אבל מהר"ל כתב להפך: שמי שאכל בתענית קבוע, צריך לצום ג' ימים, בה"ב ביום שני וביום חמישי שאחריו וביום שני. אע"פ שאחרי שאכל בטעות - המשיך לצום. כה"ח סי' תקמ"ט ס"ק ז'. וצריך לומר שסברתם היא שהתענית של התיקון אינה בגלל סיבת התענית - המצור או חורבן

הגמרא אומרת: "בוטל התמיד - גמרא". ומבאר רש"י: "כך קיבלו אבותינו". ועוד אומרת הגמ' "והועמד צלם בהיכל מנלן? דכתיב: "ומעת הוסר התמיד ולתת שקוף שומם" ומבאר רש"י: שבעת שהוסר ונתבטל התמיד, באותו היום 'נתן שקוף שומם'. דהיינו: הועמד צלם בהיכל. ונראה לומר שכדי לדעת אם הגמ' דברה על בית ראשון או על בית שני צריכים לבדוק את גרסת הגמ' "העמיד" צלם או "הועמד" צלם.

אם הגרסה 'הועמד צלם' - אם כן הכוונה למנשה מלך ישראל שהעמיד צלם בבית ראשון. ואם הגרסה 'העמיד צלם' - הכוונה לאפוסטמוס שהוזכר קודם לכן שרף את התורה והוא הוא העמיד צלם בהיכל בבית שני. ועיין ברש"י על המשנה שמנשה העמיד הצלם, וא"כ בוטל התמיד בבית ראשון. ועיין לפירוש המשניות בתפארת ישראל, והרמב"ם כתב "בוטל התמיד בבית ראשון". וכן יש לעיין בפירוש מלאכת שלמה שם. ובירושלמי שם מחלוקת כיצד גורסים במשנה "אית דתני העמיד ואית דתני הועמד" ועיין לח"מ שם.

חורבן בית שני חמיר לן טפי

הרמב"ם הלכות תעניות פרק ה' הלכה ב' מונה דברים שאירעו לאבותינו ב"ז בתמוז וכותב: "ובוטל התמיד מבית ראשון והובקעה ירושלים בחורבן שני". ובאמת הגמ' במסכת תענית דף כ"ח ע"ב שואלת: 'וכי הובקעה העיר ב"ז בתמוז? והלא בפירוש כתוב בירמיה שבתשעה בו הובקעה העיר? אמר רבא: לא קשיא, כאן בראשונה כאן בשניה. כלומר, בחורבן ראשון הובקעה העיר בתשעה בתמוז ובחורבן בית שני הובקעה בשבעה עשר בתמוז.

ולכן מנה הרמב"ם י"ז בתמוז בחורבן בית שני. ומסביר הרמב"ן: למה קבעו את הצום לפי בית שני ולא בתשעה בתמוז? כי חורבן בית שני חמיר לן טפי כי עד היום לא נחמנו. ועיין שו"ע סי' תקנ"ט סעי' ב' כה"ח תקמ"ט סי' ק"ק י"ג. ועיין תוס' ר"ה י"ח המוזכר לקמן שהסבירו כ"כ שבבית ראשון היה בתשעה ובבית שני היה ב"ז.

תאריך לועזי - 'קלקול חשבונות'

התוס' ר"ה י"ח ע"ב ד"ה זה תשעה בתמוז מביאים את הירושלמי שאומר דבר מפתיע, שגם בית ראשון נחרב ב"ז בתמוז. ומה שכתוב בפסוק בתשעה לחודש, "קלקול חשבונות היו שם ופליג אש"ס דידן. ורוצה לומר דמתוך טרדתם טעו בחשבונם ולא רצה הפסוק לשנות מכמו שהיו סבורים". ולכאורה קשה קצת להבין למה הנביא כתב 'תשעה בחודש' הרי הוא נביא, ואצלו לא היה לו בלבול בחשבון. ואם כן למה הנביא תמך בטעותם? בפשט הענין נראה לומר שמתוך צרותם התבלבלו בני ישראל, ורצה הנביא להזכיר את גודל צרתם שהביאה אותם לבלבול בחשבון.

ועוד אפשר לומר שמצאנו כי שונאי ישראל התאמצו לבטל את התאריך לפי הלוח העברי לא רק בכדי לקלקל להם את חשבון החגים שלהם אלא גם לעקור את המצווה הראשונה שהיא חשיבות עם ישראל 'החדש הזה לכם ראש חדשים'. ומכאן למד הרמב"ן שעם ישראל נצטוו למנות לפי החדש העברי דווקא ולא לפי חדש לועזי. אך בחורבן שנצחו הגויים את ישראל מיד נתחלף להם הלוח העברי בתאריך הלועזי, וטעו בחשבון העברי עד שכתבו "תשיעי" בחודש למניינם. ולכן בא הנביא להזכיר בתוכחתו עד כמה הרחיקו לכת וכתב את התאריך של שיטתם להראות להם קלונם לדורות ששכחו למנות לפי הלוח העברי ומנו לפי הלוח הלועזי.

האם צום גם בתשיעי בתמוז הוא חסידות?

ישנו הבדל גדול למעשה אם הובקעה העיר בבית ראשון בתשיעי או ב"ז בתמוז למי שרוצה להחמיר ולצום גם על חורבן בית ראשון, ומקבל עליו תענית בתשיעי. אם נאמר כדעת הגמרא בירושלמי שבחורבן בית ראשון הובקעה העיר ב"ז, א"כ אין מקום לחומרא זו. ואם נאמר שבית שני חמיר טפי אבל בראשון הובקעה העיר בתשיעי לתמוז, לכאורה יש מקום לחומרא לצום גם בתשיעי.

אבל למעשה אין להחמיר בדבר כלל. וכמו שאומר הרמב"ן שלא גזרו תענית גם על הבקעת העיר, בימי בית ראשון בתשעה לחודש - כמו שמובא ברמב"ן ב"ז תקנ"ט - כי לא רצו להטריח על הציבור לצום בתוך חודש שלושה

קול צופיך

מנחם הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

פנחס - תש"ס - מאת מנחם הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

רמ"א בשו"ע סי' רע"א סעי' ה' ומג"א שם סי' ק"ב משם הריצב"א וכה"ה שם סי' ק"ב ל"ב ולכאורה זה נגד מה שפסק בכה"ח תקס"ח סי' ט"ז, ומה שפסק בס"י רט"ו סי' ק"ל.

ברכה לבטלה דאורייתא או דרבנן?

אפשר ששאלה זו תלויה במחלוקת הרמב"ם והשו"ע עם פוסקים אחרים, בשאלה האם "ברכה לבטלה" ו"ברכה שאינה צריכה" אסורות מהתורה או מדרבנן?

דעת הרמב"ם ושו"ע רמב"ם ברכות פ"א הלכה ט"ו: "כל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם שמים לשווא והרי הוא כ"נשבע לשווא" ואסור לענות אחריו אמר. כלומר, אם אדם מברך ברכה שאינה צריכה, אומר הרמב"ם זה נקרא ברכה לבטלה ועבר על איסור "לא תשא את שם ה' אלוהיך לשווא", וזה איסור דאורייתא. וכן השו"ע סימן רט"ו סעיף ד' אומר: "כל המברך ברכה שאינה צריכה - הרי זה נושא שם שמים לשווא והרי הוא כנשבע לשווא ואסור לענות אחריו אמר". הרמ"א לא חולק עליו, והגאון מביא סמך לזה ממסכת ברכות ל"ג ע"ב. וכעת מובן מדוע אנו אומרים ספק ברכות להקל, משום שלפי הרמב"ם זה דאורייתא ועיין לחסד לאלפים רט"ו סי' ט'.

דעת תוספות ורא"ש תוס' במסכת ר"ה לג. ד"ה "הא" והרא"ש פרק ראשון של קידושין המובאים במגן אברהם שם סי' רט"ו סי' ק"ב ו' שאיסור זה אינו מהתורה אלא מדרבנן והפסוק הוא רק אסמכתא בעלמא.

מורה בברכות

שליה מהר"ם גלנט"י עוד הביא המג"א בשם השלי"ה הקדוש הלכה שכשמיביאים לאדם פירות בשבת בתוך הסעודה, יכול הוא להניחם עד לאחר הסעודה כדי שיברך ברכה ראשונה וברכה אחרונה, להשלים מאה ברכות. ואין זו ברכה שאינה צריכה. כן אומר גם מהר"ם גלנאנטי, שבשבת יכול לומר לבני ביתו לא להביא כל הפירות בבית אחת, אלא בתוך האוכל תביא רק תפוחי עץ וכדו' ויברך עליהם בפה"ע, יברך בהמ"ז, ולאחר ברכת המזון יביא את שאר הפירות ויברכו עליהם ברכה ראשונה ואחרונה. עיין ברכ"י סי' מו סעי' ו, ועיין בה"ח רט"ו סי' ק"ב וסי' ט'.

מגן אברהם על זה חולק המג"א ואומר שדבר זה מותר רק אם כעת אינו תאב לאוכל את הפירות האחרים. אי אפשר לכפות עליו לאכול כשהוא שבע. "מיהו אף בחול דאם אין חפץ לאכול עתה אלא מעט, וחפץ לאכול לאחר הסעודה - רשאי". אמנם, אם תאב לאכול את הפירות האחרים ורק רוצה לגרום ברכות נוספות - אסור, כי זה "ברכות שאינן צריכות". ומשמע שיש הבדל בין שלי"ה שהאוכל בפניו לבין מהר"ם גלנטי שהאוכל לא בפניו. כשחל ערב פסח בשבת יש נוהגים לערוך סעודה בבוקר, להפסיק לאכול, לברך בהמ"ז ושוב לנטול ידים ולברך 'המוציא' כדי שיעלה להם כביכול שתי סעודות במקום סעודה שלישית. וגם בזה יש לדון לאסור מאותה סיבה. וחכמי המקובלים, כתבו שאין בזה תועלת כיון שסעודה שלישית אפשר לקיים רק אחה"צ ורק לאחר תפילת מנחה ואם אדם אוכל שתי סעודות בבוקר זה לא נקרא שתי סעודות, ואם עושה כן זה "ברכה לבטלה". עיין תוס' בשבת דף קי"ח.

איך משלימים "מאה ברכות" בשבת?

הרמב"ם בהלכות תפילה פ"ז הלכה י"ד מהגמרא במסכת מנחות מ"ג ע"ב כותב שחייב כל אדם בכל יום לברך מאה ברכות, ופירט את כל הברכות שאדם צריך לברך. ובשבת ויו"ט שחסרות ברכות בתפילה צריך להשלים למאה ברכות מן הברכות על הפירות.

ובשו"ע סי' רפ"ד סעי' ג' כתוב: שאם אין לאדם פירות, מה יעשה כיצד ישלים לק' ברכות? יאמר לכל מי שעולה לתורה, לכוון בברכות התורה הראשונה והאחרונה, לפטור אותו והוא יענה אמן, ויזכה בשתי ברכות לכל עולה. סה"כ י"ד ברכות לשבעה עולים, וכך יכול להשלים לק' ברכות. וכל זה רק בדיעבד אבל לכתחילה, צריך כמו שאומרת הגמ' להשלים את הק' ברכות בפירות וירקות. וכמו שנפסק בשו"ע סי' ר"צ סעי' א' ועיין למג"א שם אם יוצא יד"ח בשמיעה או צריך לברך ממש ועיין לכה"ח שם סי' ק"ח. וברמב"ם ברכות פ"א הלכה ט"ו: "כיצד? אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו, וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו עד שישלים ק' ולאחריו, וכו'".

ירושלים וכד' שהרי האירוע היה ביום שנקבעה בו התענית ולא ביום התיקון, ותענית זו באה "לכפרה" בלבד. וכתב על זה בעל 'כף החיים' כי מי שקשה לו לצום ג' ימים - שיצום רק יום א' לתעניתו, וכנגד ה"יומיים" האחרים - יתן כסף לצדקה. ויש מוסיפים מי שקשה לו גם יום אחד - יתן כופר בממון כנגד מה שאכל בשלושה ימים.

וכל זה אם אכל בתענית קבועה, אבל מי שקיבל על עצמו לצום לא מחמת אירוע שהיה באותו היום ולא אמר "יוסזה", אלא מחמת קבלה גרידא ושכח ואכל - לפי כולם צריך להשלים יום אחר תמורתו, לפי שלא נחשב לו אותו היום לצום כפי מחשבתו. ועיין מג"א סי' תקס"ח סי' ד' לגאון סי' ב', ועיין לשדה חמד מערכת בין המיצרים סי' ב' אות כ"ג בביאור דברי המג"א הנ"ל.

האם יאמר "עננו" בתענית שאכל בה?

מי שאכל כזית ביום תענית ציבור, האם יכול לומר 'עננו' ואם יכול להיות ש"צ בתענית זו?

ברור שאם טעה ואכל פחות מכזית או שתה פחות מרביעית שיכול לומר 'עננו'. ויש אומרים שאפילו אכל כזית או יותר - יכול לומר 'עננו' ואפילו יכול להיות ש"צ כיון שחייב להמשיך בתעניתו. ועיין זרע אמת ח"ג סימן סב המובא ביין הטוב חלק יוד סימן ז' מה שהוסיף בזה.

אבל אדם שלא צם מחמת חולי או זקנה לא יכול לומר אפילו 'ביום תענית הזה' ובודאי שלא יכול להיות ש"צ. עי' שו"ע סי' תקסו סעי' ה' וכה"ח שם סי' מא, ומש"ב שם סי' יח וכה"ח סי' תקסח סי' ח' ומש"ב שם סי' ג'.

מי שאכל "כזית" בתענית יחיד שקיבל על עצמו לצום ביום מסוים, אם טעה ואכל כזית באותו יום - חייב להמשיך לצום, ולא יאמר 'עננו' כה"ח ומש"ב שם. ואע"פ שלדעת השו"ע אינו חייב לפרוע יום אחר ולדעת הרמ"א חייב לסיכום:

א. אם אכל פחות מכזית בין בתענית יחיד או בתענית ציבור יאמר 'עננו' בתפילה. וכן ש"צ יכול לומר בחזרה 'עננו' בברכה בפני עצמה.

ב. אם אכל כזית בתענית ציבור יכול לומר 'עננו' ויכול להיות ש"צ. בתענית יחיד אפילו שחייב להמשיך לצום - לא יאמר 'עננו'.

טעה ובירך על אוכל שאסור לאוכל

אם אדם לקח בידו דבר שאין לאוכלו ובירך עליו, האם יאכל כדי שלא תהא הברכה לבטלה, או יאמר בשכמל"ו "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" ולא יאכל?

אדם שאכל בשר וטעה ובירך על מאכל חלבי תוך ששעות לאכילת הבשר. ונוצר טרם שהכניס את המאכל החלבי לפיו. מה יעשה? וכן מי שבירך על אוכל לפני הבדלה ונוצר שלא הבדיל מה יעשה? עיין רמ"א סימן רע"א סעי' ה' וכן מי שנמצא בתענית צבור או בתענית יחיד ובירך ונוצר לפני שאכל. מה יעשה? וכן כהן שברך בטעות על תרומה טמאה? וכן אדם שאמר 'אהיה בתענית עד שאשנה פרק זה' למשל פרק "במה מדליקין". ובירך לפני שאכל. מה יעשה? ובעניין זה עיין במכתב לחזקתו סי' ה' כמה אופנים ודרכים שיעשה. וכן אדם שברך על מאכל ולפני שאכל התברר לו שנכרי בישל את המאכל ויש בו איסור בישולי עכו"ם וכדו'. ובענין זה נחלקו הפוסקים הנ"ח בכת"פ סי' ו', הלקט ח"א סי' רנ"ב, ברכ"י סי' תקס"ח סי' ק"א. ועוד המוזכרים ב"מכתב לחזקתו" שהוא בעל שדה חמד סי' ה', אדמת קדש י"ג, זכור לאברהם ט', ערך השולחן הספרדי תקס"ח סי' ב', ועוד.

לפני שנדון בבעיה זו נבהיר כי בכל מקרה שיש איסור אכילה מחמת מנהג, אם ברח - יאכל. כגון שברך על בשר אחרי ר"ח אב - כולם מודים שיאכל מעט בשר שלא תהיה ברכה לבטלה. כל השאלה היא אם ברח על דבר שאסור באכילה מדרבנן או מדאורייתא בין אם המאכל אסור מחמת עצמו ובין אם אסור מחמת נדר. ואפילו מאכל שבעיקרו הוא מותר באכילה, רק הזמן גורם לו איסור, מה יעשה? האם יאכל מעט או יטעם כל שהוא, או שלא יטעם כלום ויאמר "ברוך שם וכו'" כיון שחצי שיעור אסור מהתורה? הריב"ש בס"י שפ"א והריטב"א סוברים שבכל איסורים אומרים חצי שיעור אסור באכילה, ולכן אין לו אפילו לטעום. עיין בכה"ח על דברי

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

פנחס - תש"ס - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

התפילין של 'אור החיים' הקדוש

מעשה זה שמעתי מהרה"ג ר' יצחק לוי ז"ל שהיה מעירו של אה"ח הקדוש עיר סאלי.

רבי חיים בן עטר בעל 'אור החיים' הקדוש גר בסוף ימיו בירושלים לפני פטירתו שאלה אשתו במה אתפרנס? אמר לה ה'אור החיים' הקדוש שתמכור את כל חפציו ומוזה תתפרנס, את התפילין אמר לה, תמכרי באלף זהובים. ומוזה תתפרנסי שנים רבות. רק תזהירי את מי שירצה לקנות את התפילין, שלא יסיח את דעתו מהן בזמן הנחתן.

ביום השביעי לפטירתו של הצדיק, בא בספינה מעבר לים רב חובל שהיה עשיר מאוד. קנה את התפילין והתחייב לקיים את התנאי שלא יסיח דעתו מהן בזמן הנחתן.

הניח היהודי את התפילין המיוחדות והרגיש הארה גדולה בהנחתן. פעם אחת באמצע ההפלגה היתה סערה גדולה בים, ונפער חור בירכתי הספינה, והמלחים לא ידעו מה לעשות. באו לשאול את רב החובל שהיה עם התפילין. אמר להם רב החובל שישתמו את החור בסמרטוטים, ובאותו רגע הסיח את דעתו מהתפילין של 'אור החיים' הקדוש. מיד הרגיש שאותה הארה ראשונה שהיתה לו בשעה שהניח את התפילין לראשונה, הסתלקה ממנו.

כשהגיע לתורכיה, הלך לר' חיים אבולעפיה וסיפר לו את המעשה, פתחו את התפילין וראו שאין כלל אותיות. העשיר הזה התפלא מאוד איך מכרו לו תפילין בלי שום כתב. אמר לו הרב: איזה תנאי אמרה לך האלמנה? אמר לו: שלא יסיח דעתו מן התפילין בזמן הנחתן. וסיפר לו את השתלשלות העניינים בזמן הפלגת הספינה והסערה שהייתה בים. חשש הרב שמא יצא חילול ה' ח"ו וע"כ אמר לו: "אתה ראית שכשלא הסחת דעתך הית הלך הארה, על כן קבל עליך שלא להסיח דעתו מהתפילין כפי התנאי שנאמר לך והכל ישוב כבראשונה". כשיצא העשיר אמר ר' חיים אבולעפיה: רבש"ע בזכות ר' חיים בן עטר זיע"א, שלא יצא עליו שם רע שקנו את התפילין שלו כשהם ריקים ופסולים. החזר אותם לקדמותן. למחרת פתחו את התפילין וראו את האותיות.

היה חכם אחד שאמר כי התפילין נשארו פסולות מכיוון שמלאך כנראה כתב אותם, ומלאך לא חייב במצוות ואינו יכול להוציא אחרים ידי חובתו. ויש שאמרו שבעצם נשארו האותיות כבתחילה רק פשוט עיניו של העשיר לא ראו את האותיות כי הסיח דעתו.

שינוי טבע העולם

אומר אה"ח הקדוש: כיש אווירה של טומאה יש לומר דברי תורה לזכך את האויר - חללו של עולם. בזמן נח כשחטאו בני האדם - גם החיות השחיתו את דרכם והתנהגו באכזריות. כשיבא אליהו הנביא "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" כולם יחזרו בתשובה ויהיה שלום בעולם. גם החיות יהיו בשלום "ואריה כבקר יאכל תבן". כשיבוא המשיח - יטהר האויר. ישתנו הטבעים של האנשים ואפילו של החיות "וגר זאב עם כבש וגמר עם גדי ירבץ". ושעשע יונק על חור פתו וארי כבקר יאכל תבן" - "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קודש".

ויהי רצון שנוכה לראות את משיח צדקנו ואת אליהו הנביא "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" ונוכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

ברכות בכל יום". ומשמע מדבריו שאדם יכול בשבת, לקחת חתיכת אבטיח בשיעור כזית, לברך 'אדמה' ואח"כ לברך 'בורא נפשות', ושוב לקחת כזית אבטיח לברך 'אדמה' וכן הלאה עד שישלים לק' ברכות.

"ברכה שאינה צריכה" בשבת

ועל זה אפשר לשאול כמו ששאלנו לעיל הרי יש כאן "ברכה שאינה צריכה" והרי לדעת הרמב"ם אסור מדאורייתא לברך 'ברכה שאינה צריכה'! יש מתרצים שהרמב"ם מדבר באופן שהסיח דעתו עיין ללחם משנה שם. ויש מתרצים שלדעת הרמב"ם, אין הכוונה שיברך על אותו הפרי כמה פעמים, אלא יקח פרי אחר, בכל אופן, גם אם יקח פרי אחר, הקושיא קיימת, הרי הפרי על השולחן, מה מקום לברך ברכה נוספת? ואפשר שמדובר באופן שהיה במקום אחר ועיין בא"ח וירא כא.

ומתריצים שכשצריך להשלים לק' ברכות אז הברכה היא 'צריכה' ולא 'שאינה צריכה' וכעין זה כתב הב"ח שם, ועיין לכה"ח סי' ר"צ ס"ק א' ס"ק ב'.

ולכן, מה שאמר השל"ה הקדוש ומהר"מ גלאנטי, שאפשר להשאיר את הפירות בשבת עד לאחר בהמ"ז, אז זה לא נקרא 'ברכה שאינה צריכה' אלא זו ברכה 'שצריכה' להשלים לק' ברכות.

ברכה בתענית

נחזור לענין השאלה שפתחנו בה.

אם איסור 'ברכה שאינה צריכה' זה איסור מדאורייתא, וחיוב תענית ב"ז בתמוז זה חיוב מדרבנן או מ"מ מדברי קבלה" לכאורה צריך לאכול כדי לא לעבור על איסור דאורייתא. אם לא יאכל הרי עבר על 'ברכה שאינה צריכה' וזה מדאורייתא. אבל אם יטעם מהאוכל - עבר על איסור דרבנן, כן הדין צריך להיות אם ברך על מאכלי חלב לאחר שאכל בשר, שאיסור האכילה הוא מדרבנן. חיד"א.

ויש חולקים ואומרים לא מספיק ששכחת שהיום צום וברכת 'ברכה שאינה צריכה' - עכשיו תקום ותאכל במזיד!! ואע"פ שהאכילה היא איסור דרבנן - אסור לך לאכול. כה"ח. וכן אומר הרב 'ערוך השולחן' בשם המהריב"ש והריטב"א איך האדם הזה יטעם טיפה ביום התענית, הרי אפילו אם זה חצי שיעור - אסור, וגם אם אתה אומר שזה פחות מכזית גם אסור, ולכן דעתו להחמיר בדבר הזה כנ"ל ועיין במכתב לחזקיהו ה' שאכילה הוי קום ועשה וע"כ גם הרמב"ם יודה שלא יאכל.

לכן צריך האדם לזהר ביום התענית ובפרט בצום י"ז בתמוז שהימים חמים והאדם צמא ויכול מתוך שכחה לקום מבלי משים לברך על מים ולהכנס לספקות.

זהירות מתפילין פסולות - ברכה לבטלה

הגמ' עירובין דף י"ג ע"א אומרת: 'וכשבאתי אצל ר' ישמעאל אמר לי, בני מה מלאכתך? אמרתי לו: לבלר סופר סת"ם. אמר לי: בני! הוי זהיר במלאכתך שמלאכת שמים היא, שמא אתה מחסר אות אחת או מיותר אות אחת, נמצאת מחריב את כל העולם כולו.

כלומר, אם אדם מניח תפילין פסולות ומברך עליהם הוא מברך בכל יום ברכה לבטלה ועובר על 'לא תשא את שם ה' אלוהיך לשווא'. והרי כשהקב"ה אמר 'לא תשא' - הזדעזע כל העולם.

מעשה באדם שהניח תפילין שבעים שנה ולאחר שבעים שנה רצה להגיה את התפילין ונמצא שהיתה אות חסרה, והתברר שמלכתחילה היו התפילין פסולות, בכה והצטער הרבה שהרי הניח תפילין פסולות במשך שבעים שנה, מספרים שאמר לו הבא"ח כיון שעשית זאת בתום לבך - הברכה לא הייתה לבטלה. אבל מעכשיו והלאה אמר לו שאם ימשיך לברך על תפילין אלו, תהיה הברכה - ברכה לבטלה. ועיין בתשובה מעין זו בר"פ ח"ד או"ח סי' ב' וכלשונו 'כל פיסול מצוה שהיה בשגגה וטעות לא יגרע משכרו כלום כיון שלבו שלם לשמים'. וכן אם הסתכל אדם לקנות מזוזה מהודרת ואחר שנים מצא שהיתה פסולה. שהקב"ה רחום וחנון ומרחם עלינו. ונפ"מ בכל זה לידע אם הסופר חייב לשלם לקונה תפילין או מזוזה אחרת.

